

“Déu al cinema: el Déu dels cineastes”

Primer Congrés Internacional de Teologia i Cinema

Jaume Figa i Vaello
Llicenciat en
Comunicació
Audiovisual.
Guionista

A la seva pel·lícula autobiogràfica, Recuerdos (1980), Woody Allen diu: “Els catòlics són més llestos que nosaltres. Nosaltres anem cada setmana al psicoanalista i ens cobra; ells es confessen i se’n van sense pagar”. És el que faria després Alice, la protagonista del film homònim; ella, sense tenir un nord massa clar, decideix trobar-se de nou: confessant i donant-se als altres... És, en el fons, una manera que té Allen de buscar Déu a través del cinema...

El passat 11 de novembre, l’arquebisbe de Barcelona, Lluís Martínez Sistach, recordava en la seva carta pastoral que ens trobem en un moment d’obertura envers uns valors humans i la transcendència. Avui –deia Mons. Martínez Sistach, recentment creat cardenal– veiem amb més facilitat “cineastes que, de manera explícita o implícita, recorren a referències de l’antropologia cristiana, als grans interrogants del ser humà i a les respostes que l’humanisme i les religions proposen sobre la vida i la mort, l’amor i les relacions personals, la justícia i la solidaritat amb els pobres, el sentit de la vida i la proximitat amb Déu”.

Precisament aquest era el motiu del I Congrés Internacional sobre Teologia i Cinema, celebrat a Barcelona durant els dies 15, 16 i 17 de novembre, a la Facultat de Teologia de Catalunya. Així, amb el títol “Déu al cinema: el Déu dels cineastes”, experts europeus en aquest àmbit han volgut endinsar-se en la intimitat de grans –i sovint tan diferents– homes del cinema: Tarkovski, Dreyer, Buñuel, Woody Allen, Kieslowski, Paul Haggis... Què pensen de Déu? I, sobretot, ¿és possible trobar Déu al cinema i a través del cinema? ¿És possible, en definitiva, que existeixi un diàleg entre aquest art i la teologia?

No es tractava d’estudiar un cinema cristià o, fins i tot, de vegades teològic, sinó de veure com, tot i que moltes vegades no siguin cristians, alguns cineastes parlen de Déu. En certa manera, se’l troben quan parlen de l’home.

Un diàleg en dues direccions

El professor Lloyd Baugh, canadenc, va ser l'encarregat d'obrir el congrés amb una conferència titulada: “Teologia i cinema. Apunts per a un diàleg necessari”. Essent professor de la Pontifícia Universitat Gregoriana de Roma, aquest any ha donat un curs al seu país natal, sobre les pel·lícules de Krzysztof Kieslowski. Quan els seus alumnes li preguntaven què ensenya a Roma, ell els responia: “Ensenyo teologia i cinema”. Una resposta que no s'esperen: què té a veure una cosa amb l'altra? El professor Baugh no té cap dubte que la vinculació entre aquestes dues disciplines no només és normal, sinó necessària. La qüestió rau a buscar què hi ha a la teologia que permeti, encara més, que exigeixi, aquest diàleg entre la teologia i el cinema, i viceversa. Un diàleg bidireccional: sovint el cinema il·lumina algun aspecte de la teologia, el fa més entenedor i, igualment, la teologia ajuda a ser crític davant d'una determinada pel·lícula: l'explica o la corregeix. Seria el cas, per exemple, dels límits exegetics que pot presentar *The Passion* (2004), de Mel Gibson.

Però, quan es parla realment de Déu al cinema? El cinema són històries dels homes, narrades, i la teologia es fonamenta en la revelació que Déu fa de si mateix a l'home; és a dir, es basa en l'experiència humana de Déu. Per aquest motiu, en el cinema es parla de Déu –teologia– quan es parla de l'experiència humana amb honestedat i fidelment a aquesta experiència: vida i mort, bé i mal, amor i odi... –antropologia. És el que deia Baugh: aleshores, aquest text filmic “diu quelcom vàlid sobre l'home i, per això, també sobre Déu; fins i tot a través de l'aparent absència de Déu”.

És per això que els grans cineastes han sabut explicar històries humanes i anarmés enllà. Alguns per dir com n'és de difícil o impossible viure com a cristià –com era el cas de Luis Buñuel, a la seva discutida “trilogia teològica” –; d'altres, per parlar, meravellats, de la bellesa de la vida de Jesús, a *El*

En el cinema es parla de Déu –teologia– quan es parla de l'experiència humana amb honestedat i fidelment a aquesta experiència: vida i mort, bé i mal, amor i odi...

Ermanno Olmi.

Un dels plats forts d'aquestes jornades era la presència d'Ermanno Olmi, director de grans pel·lícules de reconeixement internacional com *El árbol de los zuecos*, *La leyenda del santo bebedor* o la més recent *Centochiodi* (“Cent claus”)

Evangelio según san Mateo (1934), de Passolini; i algun altre que fa cinema també per buscar Déu: Woody Allen. D'aquest últim, l'historiador i professor de la UB Josep Maria Caparrós, diu que “Allen no creu en Déu però li agradaria. De fet, les seves comèdies sovint han estat qualificades de *comèdies teològiques*, ja que parlen del Déu que està buscant”.

Esculpint en el temps

Un dels plats forts d'aquestes jornades era la presència d'Ermanno Olmi, director de grans pel·lícules de reconeixement internacional com *El árbol de los zuecos* (1978), *La leyenda del santo bebedor* (1988), o la més recent –estrenada a Espanya durant el congrés– *Centochiodi* (“Cent claus”) (2007). Per ell, fer cinema és com fer poesia, i “els poetes són els que més somnien i, somniant, es dirigeixen a Déu; fins i tot els que no hi creuen”. El que es fa en el cinema, seguia Olmi, és “mostrar vivament la felicitat i el sofriment del món i de les persones i, d'aquesta manera, conèixer Déu, ja que Ell mateix s'ha fet home. Per això, representant a Jesús, es representa el millor subjecte per mantenir aquest nostre diàleg amb Déu”.

De Déu als homes, i dels homes a Déu. En aquest sentit, Xavier Morlans, professor de la Facultat de Teologia de Catalunya va parlar de Tarkovski, dient que aquest director definia el cinema, emulant a Miquel Àngel, com “l'art d'esculpir en el temps”. “Amb les imatges cinematogràfiques, que en elles mateixes ja tenen bellesa, el director el que fa és extreure del temps el fragment de bellesa: intentar reproduir, amb la tècnica del setè art, com si la imatge fos un bloc de marbre del qual cal alliberar l'obra d'art”. I, ¿quina serà la millor obra d'art sinó aquella que reproduceixi la imatge a partir de la qual està feta la persona humana?

Paul Haggis, Oliver Stone, Dayton, Holland... tots són cineastes que, quan han volgut aprofundir una mica en la vida humana i ho han fet honestament, han acabat trobant-se amb el transcendent. Per això, Lloyd Baugh podia dir que quan un text filmic “no respecta el gran misteri de l'existència humana –l'essencial misteri de l'experiència d'un mateix, dels altres homes i Déu– demostra una notable debilitat”.

Durant un d'aquests dies, Juan Orellana, crític de cinema i director del Departament de Cinema de la Conferència Episcopal Espanyola, va presentar el seu llibre *Como en un es-*

pejo. *Drama humano y sentido religiosos en el cine contemporáneo*, editat per Encuentros; també hi va ser Peio Sánchez, secretari general d'aquest Congrés internacional, que va presentar el seu estudi *Dios, la muerte y el más allá en el cine contemporáneo*.

Al final de cada jornada, es varen projectar tres valuoses pel·lícules. A més de la ja citada *Centochiodi*, original i polèmica paràbola sobre una figura de Crist, de gran bellesa plàstica i que porta a la reflexió de l'espectador, també es van veure *Giamaica* (1998), de Luigi Faccini –que va presentar personalment la seva obra–; i *La settima stanza* (1997), de Marta Meszaros, sobre Edith Stein.

Finalment, el degà de la Facultat de Teologia de Catalunya, el doctor Armand Puig, va anunciar la celebració d'un segon congrés especialitzat l'any que ve.

Déu també va al cinema...

Era el títol que Jerónimo José Martín, president del Cercle de Crítics Cinematogràfics, va posar al vídeo que va passar: un recull de les seves entrevistes fetes a "Pantalla Grande", un programa de *Popular TV*, en les quals pregunta als cineastes –actors, directors, guionistes...– sobre Déu. En una d'elles, feta a Philip Gröning, agnòstic, director de *El gran silencio* (2005) deia: "Tot és un miracle, res no surt sol i jo vaig fer aquesta pel·lícula perquè volia saber d'on vinc".

Era el títol, i podria ser com la conclusió d'aquestes jornades. El cinema és un art que pot arribar a ser l'art de descobrir i mostrar el diví. Però no tots els artistes poden extreure d'un bloc de marbre una *Pietà*.

**El cinema és un art
que pot arribar a ser
l'art de descobrir i
mostrar el diví.**